

مجلس بیستم: اهمیت و آثار فرزندآوری

دکتر راضیه علی اکبری*

اشاره

«زینت زندگی»، تعبیری است که خداوند متعال در قرآن کریم درباره فرزند به کار می برد: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمْلاً»^۱ اموال و فرزندان، زیور زندگی دنیایند و نیکی های ماندگار از نظر پاداش، نزد پروردگارت بهتر و امیدبخش تر است. «با به دنیا آمدن فرزند، پنجره جدیدی رو به زندگانی انسان باز می شود و زیبایی های زندگی را چند برابر می سازد. وجود فرزندان، عامل تداوم پیوند مشترک زوجین به شمار می آید. به جهت اهمیت مسئله، مقاله حاضر در سه محور اهمیت فرزندآوری و آثار دنیوی و اخروی آن، به نگارش درآمده است.

محور اول: اهمیت فرزندآوری

در سال های اخیر، تمایل زنان به تحصیل و اشتغال، باعث افزایش حضور آنان در بازار کار شده و نوعی تغییر نگرش در آنها به مقوله ازدواج و نقش های همسری و مادری به وجود آورده و در نتیجه، میل به فرزندآوری کاهش یافته است. این تغییر نگرش، از تفکرات فمینیستی و جوامع غربی نشئت گرفته است.

به نظر فمینیست ها، موقعیت فرودست زن (مادر) نسبت به شوهر (پدر)، تا حدی معلول وابستگی اقتصادی است.^۲ سیمون دو بووار (Simone De Beauvoir) فیلسوف، نویسنده، فمینیست

* مدرس حوزه و دانشگاه.

۱. سوره کهف، آیه ۴۶.

۲. پاملا آبوت و کلر والاس، درآمدی بر جامعه شناسی نگرش های فمینیستی، ترجمه مریم خراسانی و حمید احمدی، ص ۱۱۴.

و آگزیستانسیالیست فرانسوی بود که به عنوان مادر فمینیسم، بعد از ۱۹۶۸م شناخته شد. معروف‌ترین اثر وی، جنس دوم نام دارد. او عقیده دارد به دلیل آنکه کار زن در خانه هیچ چیزی تولید نمی‌کند، زن خانه‌دار فرودست و درجه دوم است. به نظر وی، زن نمی‌تواند در خانه، وجود خود را پی‌ریزی کند؛ زیرا زن در خانه، فاقد ابزارهای مورد نیاز برای بروز استعدادهای خود به عنوان یک فرد است.

بتی فربدان (Betty Friedan)، به عنوان نویسنده و فعال اجتماعی فمینیست آمریکایی، از پایه‌گذاران موج دوم جنبش زنان در آمریکا، زنانی را که به کار خانگی مشغول می‌شوند، قربانیان یک گزینۀ اشتباه می‌خواند و آنها را محکوم به عقب‌ماندگی مستمر می‌داند.^۱ رواج این نگرش، به تحقیر نقش مادری و همسری در جامعه منجر شده، در کاهش فرزندآوری، بسیار تأثیرگذار خواهد بود؛ درحالی‌که با دقت نظر در آموزه‌های اسلامی، روشن می‌شود که وجود فرزندان در خانواده، آثار فراوانی برای والدین، جامعه و خود فرزندان به دنبال دارد. به فرموده پیامبر خدا ﷺ: «بَيْتٌ لَا صِبْيَانَ فِيهِ لَا بَرَكَهَ فِيهِ»^۲ خانه‌ای که کودک در آن نباشد، برکت در آن نیست.» و یا می‌فرماید: «فرزند برای پدر، گلی خوشبو از جانب خداست که آن را می‌بوید.»^۳

از این رو، همواره زنان با هویت فرزندداری و شوهرداری شناخته می‌شوند.^۴ فرزندآوری در خانواده، بر ساحت‌های مختلف زندگی و ابعاد دنیوی و اخروی اثر می‌گذارد؛ از جمله مهم‌ترین آثار دنیوی فرزندآوری، می‌توان به: سلامت جسمی و شادکامی والدین، استحکام بنیان خانواده، ارتقای شخصیت انسانی و درجات معنوی پدر و مادر، و همچنین از میان آثار اخروی فرزندآوری، می‌توان به: بازماندن دفتر اعمال و نیز شفاعت والدین اشاره نمود.

محور دوم: آثار دنیوی فرزندآوری

۱. رشد شخصیت والدین

فرزندآوری، مجموعه کاملی از ارزش‌ها را به ساختار شخصیت والدین اضافه می‌کند. مطالعات

۱. اسماعیل چراغی کوتیانی، «فمینیسم و کارکردهای خانواده»، مجله معرفت، ش ۱۳۱، ص ۴۹.

۲. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۲۷۴.

۳. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۴، ص ۹۸.

۴. محمد مهدی لیبی، خانواده در قرن بیست و یکم از نگاه جامعه‌شناسان ایرانی و غربی، ص ۱۳۰.

تجربی نشان می‌دهد که سیستم روانی انسان با پذیرفتن نقش پدر و مادری به کمال می‌رسد؛^۱ چراکه پذیرفتن این نقش، تعهد، فعالیت، مسئولیت و خلاقیت را در انسان به بار می‌نشانند. پختگی انسان، در پرورش فرزندان قرار دارد. وقتی شما زندگی خود را صرف خوب‌شدن و رشد دیگران کنید، آدم دیگری خواهید بود.^۲

۲. اقتدار والدین

طبق آموزه‌های اسلامی، فرزند، عامل اقتدار و بازوی توانای والدین در شرایط سخت زندگی است؛ چنان‌که امام رضا علیه السلام فرمود: «[از برکات ازدواج،] اندوختن فرزند برای [رویاری بی با] سختی‌های روزگار و پیامدهای زمانه است.»^۳ همچنین، روزی امام حسن عسکری علیه السلام به یکی از یاران خود فرمود: آیا فرزند داری؟ عرض کرد: خیر! امام درباره او دعا فرمود: «اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ وَلَدًا يَكُونُ لَهُ عَضُدًا؛ خدایا! به او فرزندی روزی کن که بازوی توانایی برای وی باشد.»^۴ امام زین العابدین علیه السلام نیز در این مورد فرموده: «مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ يَسْتَعِينُ بِهِمْ؛^۵ از سعادت مرد، این است که فرزندی داشته باشد تا در مشکلات به یاری اش برخیزند.»

قرآن کریم نیز داشتن فرزندان را وسیله قدرتمندی می‌داند: «ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا؛^۶ سپس، غلبه و تسلط بر آنها را به شما باز می‌گردانیم و شما را به وسیله اموال و فرزندی یاری می‌کنیم و از نظر نفرات، بیشتر [از آنها] قرار می‌دهیم.» بنابراین، یکی از پایه‌های اصلی قدرتمندی هر خانواده و جامعه‌ای، جمعیت آن است.

۳. سلامت و شادکامی والدین

زندگی بدون فرزند، پزیردگی است. با فرزند، کانون زندگی به شکوفایی می‌رسد و دارای معنای حقیقی می‌شود و خانه با وجود فرزند، آکنده از خنده و نشاط می‌گردد.^۷ تحقیقات جدید نشان می‌دهد که پدر و مادر شدن، آنها را از خطر ابتلا به سرطان و بیماری‌های قلبی محافظت می‌کند.

۱. زهرا آیت‌اللهی، دانش خانواده و جمعیت، ص ۱۸۸ - ۱۸۹.

۲. بیل مک کین، تأملی درباره خانواده تک فرزندی، ماهنامه سیاحت غرب، ج ۱۵، ص ۱۱۲.

۳. کلینی، کافی، ج ۱۰، ص ۷۰۰.

۴. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۵۰، ص ۲۷۵.

۵. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۳۵۶.

۶. سوره اسراء، آیه ۶.

۷. ویل دورانت، تاریخ فلسفه، ترجمه عباس زریاب، ص ۱۷۸ - ۱۷۹.

همچنین، این تحقیقات حاکی از آن است که بارداری زنان، در عملکرد حافظه آنان اثر می‌گذارد و موجب می‌شود مغز آنها عملکرد بهتری داشته باشد.^۱

اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می‌شود که پدر و مادر به سنین پیری می‌رسند و محیط خانه به آشیانه‌ای ساکت و بی‌فروغ تبدیل می‌شود و به دلیل نداشتن فرزند، مجبورند در خانه سالمندان یا گوشه‌خانه‌ای خاموش، عمر خود را در تنهایی و رنج سپری کنند.

نتایج تحقیقات پژوهشگران دانشگاه بریگهام یانگ آمریکا بر روی ۲۰۰ هزار خانواده از ۸۶ کشور جهان بین سال‌های ۱۹۸۱ و ۲۰۰۵ نشان می‌دهد که داشتن فرزند، تمایل والدین به یادگیری را افزایش می‌دهد، باعث عاقل ماندن والدین می‌شود، بر اعتماد به نفس والدین می‌افزاید و شادی را برای آنان به ارمغان می‌آورد.^۲

۴. استحکام خانواده

یکی از اهمیت‌ها و ارزش‌های فرزندآوری، امنیت‌زایی فرزندان در کانون خانواده و سطح جامعه است و فرزندآوری، در تأمین نیروی امنیتی خانه و جامعه، نقش چشمگیری دارد؛ چراکه حفظ و حراست از خانه و کشور در برابر خطر تهاجم دشمنان و بدخواهان، توسط نیروهای جوان و نیرومند، امری بدیهی است. هنگامی که در خانه‌ای چند جوان برومند باشد، دزدان مال و ناموس، کمتر جرئت ورود به حریم آن خانه را خواهند داشت. افزون بر این، وجود فرزندان در خانه نیز موجب حفظ بنیان خانواده از فروپاشی است؛ چون وجود فرزند در کانون خانواده، مانع از بروز ناسازگاری‌ها و طلاق می‌گردد. هنگامی که زن و مرد دارای فرزند باشند، فرزندان، سپهر حمایتی را در برابر طلاق برای آنها فراهم می‌کنند. این سپهر حمایتی، موجب تداوم زندگی زناشویی می‌گردد.^۳

مطالعات جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی نیز نشان می‌دهد که طلاق میان افراد متأهل بدون فرزند، بیشتر از متأهلان دارای فرزند است^۴ و بی‌فرزندی، باعث تزلزل خانواده می‌شود؛ چراکه زندگی کم‌کم عادی می‌گردد و مشکلات نمایان تر می‌شود و در نتیجه، علاقه همسران به زندگی

۱. زهرا آیت‌اللهی و همکاران، دانش خانواده و جمعیت، ص ۱۸۶.

۲. همان، ص ۱۸۵.

۳. ر.ک: علی ملکوتی‌نیا، «آسیب‌های اخلاقی کاهش جمعیت فرزندان»، مبلغان، ش ۱۸۱.

۴. ر.ک: محمد قدسی، اسماعیل بلالی و سعید عیسی‌زاده، «بازدارنده‌ها و تسهیل‌کننده‌های اقتصادی و اجتماعی طلاق»، نشریه جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی، مطالعات راهبردی زنان، پاییز ۱۳۹۰، ش ۵۳.

مشترک کم خواهد شد؛ ولی با حضور فرزند در کانون خانواده، جاذبه‌ها و دل مشغولی‌های تازه‌ای را برای والدین به ارمغان می‌آورد که همین امر، در کنار مشاهده ناتوانایی‌های نوزاد، حس مسئولیت و شفقت از سوی پدر و مادر، باعث می‌شود تمام نیرو و احساسات آن‌ها در جهت حمایت از کودک متمرکز گردد.

۵. آینده‌سازان جامعه و عامل امنیت کشور

امروزه، جمعیت جوان و بانشاط و تحصیل کرده کشور، یکی از عامل‌های مهم پیشرفت کشور است. از این رو، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای اخیراً بسیار تأکید دارند که: «ما باید در سیاست تجدید نسل تجدیدنظر کنیم»^۱

همچنین، مسئله افزایش جمعیت که در مباحث راهبردی به عنوان «منابع انسانی» مطرح می‌شود، از انگاره‌های امنیت ملی یک کشور تعریف گردیده و از جمله مؤلفه‌ها و شاخصه‌های اصلی در تعریف «قدرت ملی» کشورها به شمار می‌رود.^۲ بنابراین، از سوی قدرت‌های استعماری به عنوان یک خطر تلقی شده است؛ زیرا همین جمعیت جوان و آگاه است که انرژی خود را صرف دفاع و حمایت از کشور و نوامیس خود و باطل ساختن توطئه‌های قدرت‌های استکباری می‌کند.^۳ از سال‌ها پیش، یک طرح بین‌المللی برای کاهش جمعیت جهان توسط برخی از قدرت‌های غربی تدوین شده است. این نقشه، هنوز هم در دستور کار غربی‌ها قرار دارد. اساس و مبنای کاهش تعمدی جمعیت یا همان جمعیت‌زدایی، فرمولی است که خواص سیاسی در غرب، علاقه بسیاری به آن دارند.^۴

بنابراین، کنترل جمعیت جهانی، یکی از پروژه‌های شورای امنیت ملی آمریکا بوده است. طی دهه هفتاد و در زمان هنری کسینجر، مشاور امنیت ملی رئیس جمهور وقت، پروژه مطالعاتی درباره تأثیر روند رشد جمعیت جهانی بر امنیت ملی آمریکا انجام شد. این پروژه که (NSSM200) نام گرفت، روند فزاینده رشد جمعیت جهانی را برخلاف امنیت ملی آمریکا دانسته،

۱. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در دیدار کارگزاران نظام، مورخ ۱۳۹۱/۵/۳.

۲. مجید علی محمدی، «منابع تنش و تهدید ایران و جمهوری آذربایجان»، ص ۱۵۶.

۳. شورای عالی انقلاب فرهنگی، «رشد جمعیت، مایه حیات و توسعه در یک کشور است»، نشانی وبگاه:

<http://www.sccr.ir>

۴. مشرق نیوز، «پشت پرده طرح کاهش جمعیت در جهان از زبان سیاست‌مداران غربی»، نشانی وبگاه:

www.mashregnews.ir/news

با تشریح استراتژی آمریکا در مورد جمعیت جهانی، سیاست‌ها، راهکارها، چگونگی همکاری سازمان‌های بین‌المللی و روش ترغیب و اقناع رهبران کشورهای مورد نظر برای کاهش روند رشد جمعیت را تبیین می‌کند.^۱

قبل انقلاب اسلامی، با آمدن یک هیئت (میسینون) از «شورای جمعیت آمریکا» به دعوت دولت ایران به تهران، سیاست و برنامه تنظیم خانواده آغاز شد؛^۲ اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی، برنامه به حال تعطیل درآمد و در نتیجه، سطح موالید کشور، سیر فزاینده سریعی را آغاز کرد؛ ولی دوباره پس از چند سال، سیاست کنترل جمعیت علنی و عمومی شد.^۳ در حال حاضر نیز هرم ستی جمعیت ایران در حال انتقال از جوانی به سال‌خوردگی است. بدین ترتیب، اگر نقطه شروع کاهش اساسی و مستمر باروری در ایران را سال ۱۳۶۵ در نظر بگیریم، تا سال ۱۴۲۵ ساختار جمعیت ایران کاملاً سال‌خورده خواهد بود. بنابراین، فرزندآوری غیر از خانواده، برای جامعه هم برکت‌هایی خواهد داشت.

محور سوم: آثار اخروی فرزندآوری

۱. آمرزش والدین

در متون اسلامی، از فرزند به عنوان عامل آمرزش پدر و مادر یاد شده است. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به ام سلمه فرمود: «زن باردار، مانند روزه‌دار شب‌بیدار و سربازی است که جان و مال را در راه پیشرفت اسلام نثار کند. چون کودک متولد شود، چندان اجر به مادر دهند که جز خدا کسی نداند و چون به او شیر دهد، برای هر مکیدن، ثواب آزادکردن بنده‌ای از نسل اسماعیل دارد و چون دوران شیرخوارگی کودک پایان یابد، فرشته‌ای بزرگوار دست به پهلوی مادر زند و گوید: عملت را از سر بگیر که تمام گناهان تو آمرزیده شد.»^۴ امام علی علیه السلام نیز درباره بیماری فرزند می‌فرماید: «إِنَّهُ كَفَّارَةٌ لِّوَالِدَيْهِ؛^۵ بیماری فرزند، کفاره گناهان پدر و مادرش است.»

۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی، «رشد جمعیت، مایه حیات و توسعه در یک کشور است»، نشانی وبگاه:

<http://www.sccr.ir>

۲. سید مهدی امانی، جمعیت‌شناسی عمومی ایران، ص ۸۵ و ۸۶.

۳. ابراهیم شفیعی سروستانی، رسانه ملی و سیاست تغییر سیاست جمعیتی، ص ۲۱.

۴. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۵۱.

۵. همان، ص ۳۵۷.

همچنین، پیامبر گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «الْوَلَدُ كَبِدُ الْمُؤْمِنِ إِنْ مَاتَ قَبْلَهُ صَارَ شَفِيعًا، وَإِنْ مَاتَ بَعْدَهُ يَسْتَعْفِرُ اللَّهُ لَهُ فَيَغْفِرُ لَهُ؛^۱ فرزند، [پاره] جگر مؤمن است. اگر زودتر از پدر یا مادر بمیرد، شفاعت آنها کند و اگر دیرتر بمیرد، برای آنان درخواست آمرزش نماید و خدا آن دورا [به واسطه دعای فرزند] بیامرزد.» از روایات به دست می‌آید که فرزندان، سرمایه معنوی والدین در دنیا و آخرت به شمار می‌آیند؛ به گونه‌ای که وجود آنها باعث جلب آمرزش و نزول رحمت الهی می‌گردد.

۲. بازماندن دفتر اعمال

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «هرگاه فرزند آدمی بمیرد، پرونده اعمال او بسته می‌شود؛ مگر در سه چیز: فرزند صالحی که برای او دعا می‌کند، علمی که دیگران از آن نفع می‌برند و صدقه جاریه.»^۲ البته همان‌طور که فرزندان با دعای خیرشان برای والدین می‌توانند ثوابی به پاداش‌های دفتر اعمال آنها بیفزایند، اگر باعث شوند که دیگران برای والدینشان دعا کنند، برای والدین حسنه نوشته خواهد شد. بنابراین، فرزندان هرگونه عمل خیری که در دنیا انجام دهند، ثواب و آثار نیک آن برای والدین نیز ثبت می‌گردد؛ مثلاً اگر فرزندی مسجد، حسینیه، مدرسه و یا بیمارستانی بنا کند یا کتاب مفیدی بنگارد یا شاگردی تربیت کند، تا زمانی که اثری از آن افعال خیر در دنیا باشد، ثواب آن در دفتر اعمال والدین او ثبت و ضبط خواهد گشت.

۳. شفاعت والدین

وقتی بندگان در روز قیامت برای حسابرسی حضور می‌یابند، خداوند متعال به جبرئیل امین دستور می‌دهد که فرزندان مؤمنان را وارد بهشت کن. فرشته وحی آنان را به سوی بهشت راهنمایی می‌کند؛ ولی آنها جلوی در می‌ایستند و وارد بهشت نمی‌شوند؛ از نگهبانان درباره پدران و مادران خود سؤال می‌کنند و ایشان پاسخ می‌دهند: پدران و مادران شما، گنهکار هستند و مشغول رسیدگی به حساب و اعمال خود می‌باشند؛ آنان مانند شما نیستند. آنگاه اطفال مؤمنان فریاد می‌کشند و گریه می‌کنند. خداوند از جبرئیل درباره این گریه‌ها سؤال می‌کند و جبرئیل

۱. میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۱۲.

۲. همان، ج ۱۲، ص ۲۳۰.

عرضه می‌دارد: خداوندا! تو آگاه‌تری؛ این، صدای فرزندان مؤمنان است که بدون پدران و مادرانشان وارد بهشت نمی‌شوند. خداوند متعال به جبرئیل فرمان می‌دهد: «از میان مردم، دست والدین آنها را بگیر و با آنان داخل بهشت کن.»^۱

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۱۲۳.